

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту

Завідувач кафедру

 Катерина ПЕТРОВСЬКА

«18» вересня 2024

ВИКОРИСТАННЯ АРТ-ТЕРАПІЇ В СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Виконавець: здобувач другого
(магістерського) рівня вищої освіти, групи
м22СР

Галузь знань 23 Соціальна робота

Спеціальність 231 Соціальна робота

Освітньо-професійна програма: «Соціальна
педагогіка»

Марина ПЛЕВАКО

Керівник: доц. Наталя ЗАХАРОВА

Рецензент: доц. Анастасія ТУРГЕНЄВА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. Теоретико-практичні засади використання арт-терапії в роботі з дітьми з функціональними порушеннями.....	6
1.1. Сутність арт-терапії в соціально-педагогічній роботі	
1.2.Характеристика методів арт-терапії як інструменту соціально-педагогічної підтримки дітей з ООП.....	12
Висновки до 1 розділу.....	26
Розділ 2. Практичне застосування методів арт-терапії в роботі з дітьми з особливими потребами інклюзивного закладу освіти.....	28
2.1. Методичні аспекти проведення занять із елементами арт-терапії	
2.2. Рекомендації з впровадження методів арт-терапії в інклюзивному закладі освіти.....	35
Висновки до другого розділу.....	43
ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	45
ДОДАТКИ.....	49

ВСТУП

Збройний конфлікт в Україні, який розпочався у 2014 році та переріс у повномасштабну війну у 2022 році, значно погіршив соціально-психологічний стан багатьох дітей. Особливо це стосується дітей, які стали внутрішньо переміщеними особами або пережили травматичні події. Вони часто стикаються з високим рівнем стресу, тривожністю та емоційною нестабільністю. У такій ситуації соціально-психологічна підтримка стає нагальною потребою. Одним із важливих інструментів у цьому напрямку є арт-терапія – метод психотерапії, що використовує творчий процес для роботи з емоціями та внутрішніми переживаннями, сприяючи соціально-психологічній реабілітації та соціально-педагогічні підтримці дітей у часи війни.

Арт-терапія має широкий спектр застосування у кризових і конфліктних ситуаціях та, як сучасний метод соціальної роботи, включає творчі прийоми та техніки, спрямовані на зміну поведінкових стереотипів, мобілізацію внутрішніх ресурсів і розвиток навичок через різноманітні форми мистецтва. Зокрема, групові сесії арт-терапії сприяють міжособистісній взаємодії, допомагаючи дітям та їхнім сім'ям відновлюватися після травматичних подій.

Сьогодні методи арт-терапії широко застосовуються в роботі з різними групами населення, зокрема з особами з інвалідністю. Соціальні працівники та соціальні педагоги, психологи використовують ці підходи у роботі з дітьми, підлітками, людьми із проблемами психічного здоров'я, інтелектуального розвитку, опорно-рухового апарату. Це створює потребу у детальному вивченні можливостей арт-терапії у соціальній та соціально-педагогічній роботі з особами з інвалідністю та розробці напрямків для її подальшого вдосконалення.

Актуальність використання арт-терапії у роботі з особами з інвалідністю зростає та зумовлює значний інтерес серед науковців, серед них слід виділити: М. Авраменко, О. Вознесенська, О. Деркач, А. Капська Л. Полтороак, Л. Фірсова,

Є. Холостова та інші. Арт-терапія є сучасним і дієвим методом роботи в умовах інклюзивної освіти, орієнтованим на підтримку розвитку дітей з особливими потребами через творчий процес. Її впровадження у соціально-педагогічну діяльність має на меті створення комфортних умов для розвитку емоційної сфери, покращення міжособистісних комунікацій та зміцнення адаптаційних можливостей дитини.

Методи арт-терапії охоплюють широкий спектр творчих технік, таких як малювання, ліплення, музична терапія, танцювально - рухова терапія тощо. Вони сприяють активізації внутрішніх ресурсів дитини, допомагають знизити тривожність, покращують емоційний стан і формують позитивне само сприйняття.

Розробка рекомендацій для педагогів і соціальних працівників щодо впровадження арт-терапевтичних методів у закладах освіти дозволить оптимізувати роботу з дітьми з особливими потребами, впроваджуючи як традиційні, так і новітні методики, сприяти їх соціалізації, розвитку творчого потенціалу та подоланню бар'єрів у навчанні.

Отже, темою кваліфікаційної роботи обрано: **«Використання арт-терапії в соціально - педагогічній роботі з дітьми з особливими потребами».**

Об'єкт дослідження: процес впровадження арт-терапії в роботі соціального педагога з дітьми з особливими потребами.

Предмет дослідження: особливості та умови застосування технік арт-терапії в освітньому середовищі.

Мета дослідження: обґрунтувати ефективність використання новітніх технік арт-терапії у соціально-педагогічній роботі з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивного закладу освіти.

Завдання дослідження:

1. Розкрити сутність арт-терапії як методу соціально-педагогічної діяльності.
2. Схарактеризувати методи арт-терапії та особливості їх застосування в роботі з дітьми з особливими потребами.

3. Розробити рекомендації щодо впровадження новітніх технік арт-терапії у соціально-педагогічну діяльність інклюзивних освітніх закладів.

Серед **методів дослідження** слід виділити наступні: *теоретичні*: аналіз, узагальнення психологічної, педагогічної літератури; *емпіричні*: рекомендації щодо впровадження новітніх методів арт-терапії в інклюзивний заклад освіти.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота включає в себе вступ, два розділи, висновки, загальний обсяг роботи становить 54 сторінки, список використаних джерел (29), додатки (1).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій І. В. Теорія і практика арт-терапії: навчально-методичний комплекс. Умань, Алмі. 2014. 75 с.
2. Василевська О. І., Дворніченко Л. Л. Методи арт-терапії в консультуванні. Теорія і практика сучасної психології. № 1. Т.1. 2019. С. 145 - 149
3. Віхляєва Я. Є. Особливості використання методів арт-терапії в соціальній роботі. Інноваційний потенціал соціальної роботи в сучасному світі: на межі науки та практики : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. – Чернігів : НУ «Чернігівська політехніка», 2021. С. 62-64.
4. Вознесенська О., Сидоркіна М. Арт-терапія у подоланні психічної травми: практичний посібник. Київ : Золоті ворота, 2015. 198 с.
5. Димитрова Л. М., Асянова А. А. Арт-терапія як сучасний метод інтеграції дітей з фізичними обмеженнями у суспільство. Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць. 2011. № 1 (9). С. 118–123.
6. Докторович М. О., Рурик Г. Л., Хозраткулова І. А. Арт-терапія в діяльності психолога та соціального педагога. Київ: Ред. Загально педагогічних газет, 2017. 104 с.
7. Ільченко І.С. Арт-терапія: навчальний посібник для студентів. Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2013. 150 с.
8. Калька Н., Ковальчук З., Одинцова Г. Практикум з арт-терапії : навчально-методичний посібник. Ч. 2. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 148 с.
9. Количева О. Ю. Квілінг як новий напрям арт-терапії в соціальній роботі. Проблеми соціальної роботи: філософія, психологія, соціологія. 2014. № 1. С. 117-122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prcr_2014_1_20.

10. Лазорко О.В. Арт-терапія: методичні рекомендації до виконання практичних та лабораторних робіт для студентів спеціальності «Психологія» денної форми навчання. Луцьк, 2018. 43 с.
11. Ленів З. Корекція порушень усного мовлення дітей старшого дошкільного віку засобами арт-терапії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.03. К., 2010. 21 с.
12. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
13. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>
14. Полторац Л.Ю. Арт-терапія в соціальній роботі : навч. посібник. Херсон: ФОП Грінь Д. С., 2014. 152 с.
15. Полторац Л.Ю. Роль методів арттерапії у професійній діяльності соціальних працівників. Витоки педагогічної майстерності. 2013. №11. С. 261-265.
16. Простір арттерапії: мистецтво відновлення психічного здоров'я в часи війни: матеріали XX Міжнародної міждисциплінарної науково-практичної конференції (31 березня – 2 квітня 2023 р.) / [за наук. ред. О. Л. Вознесенської, Л. О. Подкоритової]. Київ, 2023. 163 с.
17. Ревть А., Гук О. Арт-терапія у соціально-реабілітаційній роботі з дітьми з особливими потребами. Молодь і ринок. 2019. № 7. С. 93-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2019_7_19.
18. Рекомендації щодо застосування реабілітаційних методик у роботі центрів соціальної реабілітації дітей-інвалідів : Методичний посібник. 2-е видання, репринтне. Миколаїв: ДК СРДІ, 2016. 408 с.

19. Руденко Ю. Ю. Арт-терапія у соціальній роботі. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Соціальна робота XXI століття в Україні: теорія та практика», [ЦДПУ ім. В. Винниченка]. 2018. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/konferen-2018-2019-arhiv/konferentsii-2018-2019>

20. Садова І. І. Арт-терапія як сучасний метод у системі соціальної роботи педагога з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку. Актуальні питання корекційної освіти. 2012. Вип. 3. С. 197 - 205.

21. Садова, І. Арт-терапія як ефективна технологія соціалізації дітей з особливими освітніми потребами в сучасних умовах. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал. Міністерство освіти і науки України, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка ; редкол.: А. А. Сбруєва, О. Є. Антонова, Дж. Бішоп [та ін.]. Суми: Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. № 1 (65). С. 270–279.

22. Терлецька Л. Г. Психологія здоров'я: арт-терапевтичні технології: навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2016. 128 с.

23. Фірсова Л. С. Арт-терапія у соціально-педагогічній роботі / Л. С. Фірсова // Вісник Черкаського університету: [зб. наук. ст.]. Вип. 144: Серія Педагогічні науки / М-во освіти і науки України, Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси: Видавництво ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2009. – С. 160–164.

24. Філь О. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до використання казкотерапії у професійній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / О. В. Філь. – Запоріжжя, 2010. – 20 с.

25. Фількіна Т. Прогулянка з психологом – життєдайний простір арт-терапії. Простір арт-терапії. Збірник наукових праць. 2022. С. 26-30. №1 (31). URL: [https://lib.iitta.gov.ua/733793/1/Art%20Therapy%20Space-Coll.of%20scient.articles-2022-Issue%2031\(1\).pdf](https://lib.iitta.gov.ua/733793/1/Art%20Therapy%20Space-Coll.of%20scient.articles-2022-Issue%2031(1).pdf)

26. Юрчук Л. Особливості арт-терапії в соціальній інклюзії. Нова педагогічна думка. 2017. №4. С. 1-3
27. Хіля А. В., Саранча І. Г. Арт-терапевтичні технології в освітній соціалізації дітей з інтелектуальними порушеннями. Вектор сучасної педагогічної та психологічної науки в Україні та країнах ЄС. 2020. С. 696–691.
28. Хіля А.В. Виховання у дітей з функціональними обмеженнями ціннісного ставлення до життя засобами арт-терапії : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Вінниця, 2017. 339
29. Хіля А.В. Арт-терапія у системі засобів виховання ціннісного ставлення до життя у дітей та молоді з функціональними обмеженнями: Методичні матеріали. Частина перша. Вінниця, ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 252 с.